

УДК [81'373.612.2+801.614]:82-1(438)«1950/2000»

Ю.Л.Булаховська

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПОЛЬСЬКОЇ ПОЕЗІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.
(метафорика й ритмомелодика)

Провідною тезою даної статті виступає наступна: польська поезія другої половини ХХ ст. принципово відрізняється від поезії першої половини – не тематично (при перевазі, однак, жанрів сатиричних), а своєю метафорикою, адже тяжіє до прозової образності й користується, головним чином, «білим віршем» – без рими у своїй ритмомелодиці.

Ключові слова: поезія, проза, метафорика, рима, ритмомелодика.

The main issue of this article is the assertion that the poetry of Polish authors from second part of twentieth century is distinctively different from the fiction of the first part of twentieth century, primarily not by the subject, but by its linguistic features (poetry with no rhyme).

Key words: prose, rhyme, poetry.

Чому виникає розмова про якісь характерні особливості польської поезії саме другої половини ХХ ст. і про те, що вони, мабуть, найвиразніше дають про себе знати якраз у *метафориці й ритмомелодиці*? Зробимо спробу пояснити свою провідну тезу.

Звичайно, у розвитку будь-якого виду й жанру художньої творчості на певному *відрізку часу*, навіть серед найвидатніших митців, при всій неповторності їхньої індивідуальності, можна одразу ж побачити якусь *спільну* відмінність від поетів попередньої чи навіть попередніх генерацій. Такі спільні особливості мають, скажімо, Олександр Пушкін, Михайло Лер-

монтов, Федір Тютчев, Петро В'яземський як російські поети першої половини XIX ст. Інші особливості ми спостерігаємо в поезії Миколи Некрасова, Олексія Кольцова, Івана Нікітіна – це вже буде в загальних рисах друга половина XIX ст. Не треба доводити, що ще *істотно відрізнятиметься* (при всій своїй мистецькій різноманітності) поезія *Срібного віку* або *футуристична* на чолі з Володимиром Маяковським чи навіть поезія нашої доби (скажімо, Костянтина Симонова, Євгена Євтушенка, Роберта Рождественського тощо).

Те саме із *поезією українською* – з її велетнями початку XIX ст. (Тарасом Шевченком) і кінцем століття XIX й початком XX (Іваном Франком, Лесею Українкою); середини XX ст. (Павлом Тичиною, Максимом Рильським, Миколою Бажаном, Володимиром Сосюрою) і зовсім нашими сучасниками, приміром, Іваном Драчем, Дмитром Павличком, Ліною Костенко?

І ми прекрасно розуміємо й відчуваємо, що справа буде далеко не в одній тільки *тематичній спрямованості*, вірніш, тематичних акцентах: *там* – буде більше громадянської лірики, а *там*, навпаки, – особистої й медитаційно-пейзажної; *тут* – переважатимуть впливи фольклорні, а *тут*, навпаки, – дразливо-міські; *там* буде традиційна наспівна ритмомелодика, а *тут*, навпаки, різні вправи й пошуки формалістичного плану (Велемір Хлебніков в Росії).

Що стосується *польської поезії* століття XIX, то там величезну роль відігравала її *романтична образна насиченість* (і героїчна, і медитаційна в *Адама Міцкевича*), і образно-символічна в *Юліуша Словацького*, і в поетів так званої «української школи» польських романтиків.

Славетні митці першої половини XX ст.: *Юліан Тувім*, *Константи-Ідельфонс Галчинський*, *Владислав Броневський* – теж при всіх їхніх індивідуальних відмінностях, а Тувім і Галчинський при частому їхньому зверненні до сатири (що зовсім, приміром, не показове для Броневського), при пануванні у

них міської тематики (звернення Тувіма або Броневського до пейзажної лірики було в них явищем винятковим) – все одно дуже часто впливають на читача силою свого *ліричного вислову*: чи буде це в *Тувіма* образ солов'їв, які в останній раз привітали своїм співом зруйновану потім Варшаву 1939 і співали крізь гук військових гармат, а у *Броневського* – образ молодого революціонера, якого ведуть на страту, і він, після в'язничної камери, хоче ще раз глянути у високе небо, на зелень дерев і на «свою свідомо загублену молодість». Наспівна ритмомелодика *Броневського* або *Ярослава Івашкевича* подібна тут до «наспівності» російського й українського поетичного слова, особливо в медитаційній ліриці Івашкевича з його українських спогадів.

Що стосується *польської поезії* другої половини ХХ ст., то вона *відрізняється принципово навіть від своїх безпосередніх попередників*, наче їх розділяє не півстоліття, а набагато віддаленіша історична доба.

Може виникнути навіть сумнів у тому, чи справді ця поезія має такі вже відмінні якості? Може, це просто щось суто зовнішнє? Гадаємо, ні. Безперечно, це поезія польська з її палкими патріотичними традиціями, з її «гордістю» й «елегантністю». Це так. Але характерні ознаки польського поетичного слова саме кінця ХХ ст. полягають, на наш погляд, у цілій низці показових ознак не тільки зовнішніх, що насамперед впадають у око: тобто «білий вірш», позбавлений рими; відсутність музичної ритмомелодики, котра давала б можливість поетичне слово одразу покласти на музику. Навпаки, сучасна польська поезія цієї музичності не прагне. Вона є яскравим виразом жанрового поєднання поезії й прози водночас, і що дуже цікаве, лірики громадянської з лірикою медитаційною; метафорики «високої», органічно притаманної взагалі поетичному слову, і навмисно «зниженої», тієї, яку вживали, приміром, російські футуристи як «пощечину общественному вкусу», і що входила до поетичного рядка «весомо, грубо, зримо».

Крім того, поетичне слово *Чеслава Мілоша, Віслави Шимборської, Збігнева Герберта, Станіслава Грохов'яка, Галини Посвятовської* може бути сприйняте читачем, тільки дуже освіченим, і з широкою асоціативною уявою, бо в лексиці їхніх віршів (це значною мірою стосується, зокрема, Герберта і Посвятовської) будуть фігурувати в паралельному, *конкретному* зіставленні образи зі світової історії, політики й філософії, а також зі світової літератури із образністю суто *конкретною*. Приміром, негативний образ *Фортінбраса* – племінника з Гамлетівської родини (для цього треба знати усі деталі драми Шекспіра в її суспільно-філософському звучанні), який прийшов на датський трон «механічно», тобто після загибелі абсолютно всієї «справжньої» Королівської родини, – символізує в *Герберта* образ правителя-тирана, не обтяженого турботами про долю народу Данії і будь-якими філософськими сумнівами про сенс буття.

У *Г. Посвятовської* історія двох «звичайних» закоханих (коли вона тяжко хворіє в лікарні, а він чатує вночі під вікнами її палати) образно порівнюється із європейською середньовічною легендою про безмежну любов один до одного *Трістана й Ізольди*. У *Ч. Мілоша* скептичне авторське ставлення до всіх здобутків сучасної техніки подається на прикладі стрімкої й невідворотньої загибелі «*Титаніка*» 1912 року в Північному морі, а «*Титанік*» був на той час взірцем втілення технічної думки, про що сучасний читач, з усіма подробицями, має знати. І, нарешті, «конкретна натяковість» усіх поетичних мініатюр *В. Шимборської*, побудованих найчастіше на парадоксах («сова літає, та це все одно земне створіння – вдень сліпе й незграбне, а метеор, що впав на Землю вночі й лежить зараз тут непорушно, це все одно тіло космічне»).

Характерні для Шимборської й «натякові» лише замальовки, наприклад, *осіннє дерево без листя* – спустошена душа людини, яка зовні поки що тримається. Поезія Шимборської, до

речі, завжди *громадянська й філософська* за змістом, хоча це не одразу впадає в око. Насправді ж, вона сповнена найглибших емоцій, «прикритих» зовні непереборним скепсисом людини, котра добре знає життя і, зокрема, світову історію. От чому «вдумливі» цензори радянських часів дуже часто забороняли до друку в Польщі і, особливо в СРСР, окремі вірші цієї видатної польської поетеси, зовні нібито цілком аполітичні.

Особиста лірика – на кшталт висловів «мій єдиний, коханий, що порохом став...» зустрічається в неї дуже рідко.

Отже, маємо, при відсутності рими й «пісенної» ритмомелодики, постійні *контрасти*: «філософська проблематичність гамлетизму» у *З. Герберта* і ... питання сантехніки в Данії (по лінії діяльності Фортінбраса); легенду про Трістана й Ізольду – і лікарняні будні (у *Г. Посвятовської*); чудо-корабель зовні і безпорадність техніки насправді перед силою моря – у *Ч. Мілоша*; звичайне осіннє дерево та душевна спустошеність людини («втрата листя») у *В. Шимборської*.

Взагалі ж принципових міркувань з приводу техніки, метафорики й ритмомелодики в польській поезії другої половини ХХ ст. може бути безліч.

Основным тезисом данной статьи выступает следующий: польская поэзия второй половины ХХ века принципиально отличается от поэзии первой половины – не тематически (при явном, однако, превалировании жанров сатирических), а своей метафорикой, потому что тяготеет к прозаической образности и пользуется преимущественно «белым стихом» в своей ритмомелодике.

Ключевые слова: поэзия, проза, метафорика, рифма, ритмомелодика.